

Demokrati och praxisgemenskaper i fritidshemmets didaktik

En systematisk litteraturöversikt

Namn: Imanol Rubio Bertilsson och
Arild Reehorst Lyrstrand
Program: Grundlärarprogrammet med inriktning
mot arbete i fritidshem

Examensarbete: 15 hp
Kurs: LRXA2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: 6/VT 2022
Handledare: Karin Lager
Examinator: Alexandra Söderman

Abstract

Syftet med denna systematiska litteraturöversikt är att undersöka existerande forskning om didaktik i fritidshem i relation till lärarens roll, demokratiska arbetssätt och praxisgemenskaper. Datainsamlingen har baserats på systematiska sökningar i databasen ERIC och Swepub. Det slutgiltiga urvalet av data gav ett resultat på 14 artiklar som bearbetas med stöd John Deweys syn på demokrati samt praxisgemenskaper. I resultaten sammanställer vi forskningsrönen utifrån dessa två teoretiska begrepp och redogör för hur didaktik i fritidshem kan förstås utifrån fritidspedagogiska utgångspunkter samt vilka typer av didaktik framträder i den bearbeta datainsamlingen. Beträffande demokrati tyder resultaten på en komplex relation mellan barns perspektiv, inflytande och delaktighet samt lärarens styrning mot fördefinierade mål och ledning med utgångspunkt i barns perspektiv. Samtidigt analyseras flera diskurser som uppenbaras i den insamlade data samt rollen som fritidshemsråd får som del av arbetet i demokratiska former i fritidshemmet. Beträffande praxisgemenskaper så präglar de dimensioner av fritidsundervisningen och barnen aktiveras genom olika projekt.

Nyckelord: didaktik i fritidshem, demokrati, praxisgemenskap

Förord

Vi vill tacka främst vår handledare Karin Lager som bistått med solid vägledning, tålamod och uppmuntran. Stort tack till det pedagogiska biblioteket som öppnat sina dörrar för oss, i synnerhet tackar vi Katrin Strindvall som räddade oss från sökningskaoset och utbrast: Det märks att ni har kämpat ordentligt med sökningarna! Slutligen tack till alla studenter som gör den tysta läsesalen värt sitt namn.

Innehållsförteckning

Abstract.....	i
Förord.....	ii
Innehållsförteckning	iii
1 Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Bakgrund.....	2
1.3.1 Utbildningsreformer	2
1.3.2 Profession.....	3
1.3.3 Relevanta begrepp i styrdokument	4
2 Teori	4
3 Metod.....	5
3.1 Databearbetning	5
3.1.1 Söktest.....	5
3.1.2 Sökning i databasen ERIC	5
3.1.3 Sortering av artiklar	6
3.1.4 Sökningar i databasen SWEPUB.....	6
3.1.5 Sammansättning av resultat av sökningar i ERIC och Swepub	7
3.1.6 Databearbetning	8
3.2 Reliabilitet.....	12
3.3 Validitet	12
3.4 Etiska övervägningar	12
4 Resultat.....	12
4.1 Demokrati	12
4.1.1 Barns perspektiv, delaktighet och inflytande	13
4.1.2 Fritidshemsråd.....	14
4.1.3 Lärares styrning mot fördefinierade mål och ledning med utgångspunkt i barns perspektiv	14
4.1.4 Diskurser.....	15
4.2 Praxisgemenskaper	17
4.2.1 Praxisgemenskaper i den planerade undervisningen.....	17
4.2.2 Praxisgemenskaper i den oplanerade undervisningen.....	17
5 Diskussion	18

5.1	Metoddiskussion	18
5.2	Resultatdiskussion	18
6	Referenslista.....	20
7	Bilaga 1 - Söktester.....	23

1 Inledning

Den blivande läraren i fritidshem behöver navigera igenom ett komplext yrkesmässigt landskap. Orientering sker igenom styrdokument, svåra arbetsmässiga omständigheter och inte minst professionens mångfacetterade roll.

Intentionen med denna systematiska litteraturöversikt är att bidra med kunskap om svårigheterna att uppnå fritidshemmets mål som presenteras i det centrala innehållet. Det innebär delvis bland annat en yrkespraktik som balanserar behovet av både fri lek och skapande samt lärarledda aktiviteter. Ämnet för denna studie är att undersöka didaktiska erfarenheter i relation till demokratiska arbetsformer och praxisgemenskaper.

1.1 Problemformulering

Skolinspektionen varnade 2010 för en brist på lärarledd undervisning (Skolinspektionen, 2010) samtidigt som den varnade för stora grupper, brister i kvalitet och likvärdighet samt problemet med den höga andelen av obehörig personal. En senare rapport från Skolinspektionen (2018) redogör för att barnen på fritidshemmet utvecklar sin kunskapsbas i huvudsak genom lek. Behovet av lärarstyrda aktiviteter där eleverna får träna sina kommunikativa förmågor behöver tillgodoses och utvecklas vidare. Vidare påpekades att kompletteringsuppdraget behövde förstärkas och att fritidsverksamheternas arbete inte uppmärksammades nog i grundskolans redovisningar av dess systematiska kvalitetsarbete (Skolinspektionen, 2018). Kompletteringsuppdraget innebär i korthet att fritidshemmet ska erbjuda andra dimensioner av lärande än skolan.

Den traditionella undervisningen skiljde mellan att tänka och att handla (Gustafsson Nyckel, 2020). Under fritidshemmets undervisning ska barnen tillägna sig kunskaper som kartläggs i det centrala innehållet (*Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* [Lgr11], 2019) samtidigt som de åtnjuter en meningsfull fritid (Gustafsson Nyckel, 2020). Denna undervisning kräver en tydlig didaktisk och metodisk ram. Här kan det med fördel lyftas fram Deweys idé om ett tydligt förhållande mellan vilka kunskaper och värden barnen ska lära sig och de intressen och erfarenheter som driver dem (Gustafsson Nyckel, 2020). Undervisning och didaktik har stått i centrum de senaste åren på bekostnad av "barns inflytande (makt) över sin egen situation, delaktighet och demokratiska fostran" (Gustafsson Nyckel, 2020, s. 74). Socialisation har dessutom försvunnit i den rådande läroplanen (Gustafsson, 2020). Vidare hänvisar författaren till Andishmand (2017) de aktuella förutsättningarna innebär att många fritidshem har stora utmaningar att utföra sitt pedagogiska uppdrag i enlighet till läroplanen. Samtidigt understryker författaren (Gustafsson Nyckel, 2020) att fritidshemmet behöver återgå till en socialpedagogisk tradition där grupp, upplevelse och demokratiutövning står i centrum i linje med Deweys syn på demokrati (Dewey, 1999).

Didaktik är ett begrepp och en disciplin som intar en alltmer viktigare position i läraren i fritidshems utbildning och profession (Haglund, 2020). Samtidigt är didaktiken för fritidshem annorlunda till sin natur än den som tillämpas i skolan, vilket flera forskare har problematiserat (Haglund, 2020). Inte minst behöver läraren i fritidshem säkerställa att barns rätt till delaktighet och inflytande står i fokus i verksamheten. Dessutom ska läraren grunda sin undervisning i ett situationsstyrt, grupporienterat och upplevelsebaserat lärande då det är centrala delar i fritidshemmets tradition samt styrdokument.

Dock krävs det en genomtänkt pedagogik från lärarens sida för att inte riskera att skolifiera fritidshemmet i ansträngningen att leva upp till styrdokumentet och målen på lärande i

verksamheten. Verksamheten bör förbli en bildningsarena där barnen utmanas till lärande, genom varierande och sinnrika aktiviteter, med hänsyn till frivillighet och självinflytande (Andersson, 2020). Boström, Orwehag och Elvstrand (2022) förklarar att en ingång till didaktikens plats i fritidshem är användningen av *undervisning* i styrdokumentet. Dock beskriver de att ett didaktiskt och teoretiskt ramverk saknas då forskningen är svag inom området.

1.2 Syfte och frågeställningar

Genom en systematisk litteraturoversikt ämnar vi sammanställa forskning om undervisning och didaktik inom fritidshemmet som en möjlig demokratisk arena. Syftet är att utforska lärarens roll och barns möjligheter till ett situationsstyrt, grupporienterat och upplevelsebaserat lärande. Utifrån vårt syfte följer dessa frågeställningar:

- Hur kan undervisning och didaktik i fritidshem förstås utifrån fritidspedagogiska utgångspunkter?
- Vilken slags didaktik framträder i de analyserade studierna?

1.3 Bakgrund

1.3.1 Utbildningsreformer

Sedan fritidshemmet i Sverige införlivades i utbildningssystemet (2010:800) har verksamheten utvecklats från en tradition inom socialpedagogik, som centrerade sitt arbete i social utveckling, till en utbildningspedagogisk praktik, som sätter lärande i centrum (Haglund, 2020). Skollagen (SFS 2010:800) stärkte fritidshemmets undervisningsuppdrag och gav det dessutom en kompletterande karaktär gentemot förskola och grundskola. Detta kan ses som en central faktor som bidrog till att en diskurs i fritidshemmet centrerad i omsorg och utveckling skiftade till en diskurs där utbildning hamnar i centrum (Haglund, 2016). På så sätt fick verksamheterna distansera sig från en tidigare socialpedagogisk tradition som byggde på omsorg, utveckling och sociala relationer (Lager, 2018) till en tradition som hämtar innehåll och strukturer från grundskolans egen tradition (Andishmand, 2018).

Andersson (2013) beskriver de stora förändringarna som präglat fritidshemmen från 1990-talet: större barngrupper, förändringar i lokalerna och bredare arbetsuppgifter. Andersson (2020) förklarar att helhetssynen som länge präglat verksamheterna har lagstadgats och utökats med betoning på att erbjuda meningsfull fritid och rekreation. Samtidigt ska verksamheten inte bara stödja barnens utveckling som tidigare utan också uppmuntra barnens lärande och utveckling (Andersson, 2020) i referens till skollagen (SFS 2010:800, 14 kap. 2§). Vidare förklarar författaren att fritidshemmet har genomgått en förskjutning från en bildningstradition till en utbildningstradition (Andersson, 2020) samtidigt som verksamheten ska erbjuda meningsfullhet och bildning (Andersson, 2020). Oavsett om lärare i fritidshem förhåller sig mer till den tidigare socialpedagogiska traditionen eller den mer aktuella utbildningstraditionen måste barnen utmanas och inte lämnas helt åt den fria leken under tiden på fritidshem. Om de ägnar sig helt åt fri lek sker ingen undervisning (Andersson, 2020). Detta går i linje med Skolverkets råd samt kommentarmaterial till arbetet i fritidshem (Skolverket, 2014; 2016) samt Skolinspektionens kritik mot undervisningen i fritidshem (Skolinspektionen, 2010; 2018).

1.3.2 Profession

Orwehag (2020) redogör för hur olika lärarutbildningar, däribland fritidspedagogernas utbildning, inkluderade ett ämne om metodik. Metodik är dock ett begrepp som kan ses som läran i undervisning till skillnad från didaktik som kan ses som ett bredare begrepp som innefattar läran om undervisning (Orwehag, 2020).

Lager och Brännberg (2022) skildrar utvecklingen från fritidspedagogens utbildning till lärare i fritidshems utbildning. Tidigare arbetade fritidspedagogen med "beprövade metoder, skapande innehåll och hantverkskunnande" (Lager & Brännberg, 2022) samt med olika uttrycksmedel. Deras redovisning tyder på att dessa aspekter har minskat sin närvaro i grundlärarutbildningen till förmån för mer omfattande kunskap om lärande samt fokus på lärande och andra aspekter av fritidsverksamheterna. Genom att metodiken fick ge plats åt didaktiken och att den erhöll en tydligare plats under verksamhetsförlagd undervisning (VFU) (Lager & Brännberg, 2022). Denna förflyttning av undervisningen i metodik från HFU till huvudsakligen VFU kan ha skapat en ojämlikhet bland lärarstudenter i tillgången till beprövad erfarenhet, vilket författarna diskuterar i relation till kvaliteten under VFU-perioderna (Lager & Brännberg, 2022). 2018 ändrades examensmålen för att hantera brister i ledarskap och metodiska kunskaper (SFS 2018:1503) och då fick metodik ingå i didaktikbegreppet. Dock hamnade aspekter av det fritidspedagogiska arbetet som tidigare bearbetades i sin specifika metodik, såsom vikten att skapa meningsfull fritid och kvalitativ omsorg, utanför den allmänna didaktiken i utbildningen (Lager & Brännberg, 2022). Tre år senare markerade en promemoria att metodik behöver förstärkas ytterligare (Lager & Brännberg, 2022). Därmed blir det inte fel att förutsäga att metodik kommer att få större utrymme i utbildningen för lärare i fritidshem. I den linjen betonar Lager och Brännberg (2022) hur viktigt det är med verksamhetsspecifik metodik i lärarutbildning och i fritidshem. Författarna hävdar att ledorden som ledde fritidspedagogerna var "frivillighet, inflytande, frigörelse och gemenskap" utifrån ett förhållningssätt som förankrar sig i en "ickeauktoritär tradition" (Lager & Brännberg, 2022, s. 39). Dessa värderingar och begrepp kan ses som närvarande även i utbildningen för lärare i fritidshem om än dämpade i retoriken. Denna idé om demokratisk uppfostran med gruppen i centrum förstärks av Elvstrand och Närvänen (2019) när de vänder sig emot att se barnen som individuella utövare och rättighetsbärare. Delaktighet, inflytande och kompetenser utvecklas i sociala sammanhang. Vidare refererar författarna till Darling Hammond (1996) då de menar att skolan ska erbjuda kunskap om demokrati och samtidigt tillämpa en demokratisk utbildning, i linje med Deweys idéer om skolan som en demokratisk arena (Dewey, 1999). Kunskap om demokrati, fortsätter författarna (Elvstrand & Närvänen, 2019), ska förbereda för framtiden. En demokratisk utbildning ska uppmuntra barnen att vara aktiva deltagare i samhällets beslut. Båda aspekter är framskrivna i skolans styrdokument (Elvstrand & Närvänen, 2019). Författarna påvisar olika syn på demokrati bland lärare i fritidshem. Många av dem kopplar delaktighet till individuella beslut och färdigheter snarare än till ett gemensamt skapande. Författarna framhäver att fritidshemmets syn på demokrati behöver diskuteras vidare för att säkerställa att det möjliggörs i praktiken individuellt samt kollektivt beslutsfattande.

Ytterligare blir det relevant att nämna inom professionen de didaktiska positioner (Kane, 2017) som läraren i fritidshem kan inta i sin undervisning. Författaren redovisar för fyra positioner. Den klassiska didaktiska positionen präglas av både en hög grad av intention mot process och produkt. En processorienterad position behåller en hög grad av process men sänker intentionen rejält gentemot produkten. En mognadsposition kännetecknas av en låg grad av processintention i kombination med en hög grad av produktintention. Slutligen, den kaotiska eller kreativa positionen arbetar utifrån en låg grad av både process- och produktintention (Kane, 2017).

1.3.3 Relevanta begrepp i styrdokument

Läraren i fritidshem ska bygga en verksamhet som erbjuder en meningsfull fritid. Utöver det ska läraren erbjuda omsorg, utveckling och lärande. (Lgr11, 2019). En del av styrdokumentet som reglerar fritidshem kan ses som nära bunden till skoltraditionens språkbruk, exempelvis genom att verksamhetens mål konkretiseras i ett centralt innehåll som täcker en mångfald av kunskaps- och kompetensområden (Lgr11, 2019). Inte minst fastställer den rådande skollagen (2010:800) och läroplanen (Lgr11, 2019) tre begrepp som onekligen är kopplade till utbildningstraditioner, nämligen “elev”, “lärande” samt “undervisning”. Såsom Haglund påpekar (2020) fanns inte dessa begrepp bland anvisningarna för fritidshemmet innan 2010. Detta faktum påvisar en motsättning mellan att metodik minskar sin explicita roll i lärarutbildning samtidigt som det pedagogiska arbetet benämns nu “undervisning i fritidshem” med “elever” och “lärande” (Haglund, 2020, s. 25).

2 Teori

Urvalet av artiklar som fastställs genom den systematiska litteraturöversikten kommer att analyseras utifrån teorin om praxisgemenskaper hämtade från Lave och Wenger samt John Deweys syn på demokrati (Dewey, 1999). Vi kommer att använda praxisgemenskaper för att synliggöra hur praktiker kan stimulera till lärande i den strukturerade, respektive ostrukturerade undervisningen. Demokratibegreppet kommer att användas för att synliggöra vilka dimensioner som existerar i forskningen samt skolvärlden.

Säljö (2015) definierar *Communities of practice* (CoP), översatt till svenska blir det praxisgemenskaper. Han förklarar via Lave och Wenger att lärande delvis kan stimuleras genom observation och deltagande i en gemenskap. Praxisgemenskaper är en del av det situerade perspektivet på lärande. Författaren beskriver att det situerade perspektivet kan ses som att lärande uppstår vid samverkan av normer, artefakter och människor. Lave och Wenger (1991) beskriver att lärandet ur ett situerat perspektiv kan förstås som en process där samspelet mellan individer och artefakter är kunskapsbildande.

Wenger (1998) redogör för tre dimensioner av vad ett medlemskap som aktiv deltagare i en praktikgemenskap innebär. Först inom *mutuality of engagement* gäller det att uppnå ett ömsesidigt engagemang där de medverkande samspelar. Den andra dimensionen, *accountability to the enterprise* innebär att individen innehar tillräckligt med kunskap för att bidra och ansvara inom gemenskapen. Sista dimensionen, *negotiability of the repertoire* innebär att deltagaren har en repertoar av egenskaper som hen kan använda i utförandet inom gemenskapen med förtroende från de andra deltagarna. Lave och Wenger (1991) förklarar att medlemmarna i praktikgemenskapen är olika individer med varierande intressen. Därför är det naturligt att gemenskapen strävar efter ett samförstånd samt att orientera fram en plats till varje deltagare.

Fritidspedagogisk undervisning i Sverige bygger sin syn på lärande till stor del utifrån Deweys teorier om lärande (Orwehag, 2020). Utifrån Deweys teorier kan det hävdas att demokrati och kunskap är nära sammanbundna. Kunskap måste omsättas i handling för att kunna värdera och utveckla den. Denna praktik är en social handling där människor med olika sociokulturella bakgrunder får mötas och samspela under demokratiska förutsättningar. Ur det centrala innehållet i läroplanen för fritidshem (Lgr11, 2019) kan vi nämna två andra relevanta aspekter att anknyta till Deweys lärandeteorier. Å ena sidan vikten att ge en relevant plats i verksamheten för praktisk-estetiska ämnen och å andra sidan vikten att utöva ett arbete som

utgår ifrån ett barnperspektiv och som ställer barnen i centrum för lärande och verksamhet (Hartman, 2017).

Deweys syn på demokrati kan ses om omfattande. Han hävdade att alla aspekter av samhället måste inrymmas i skolan, inte enbart presentera en idealbild (Dewey, 1999). Utifrån en grundad uppfattning på det som existerar kan individen förvissa sig om hur samhället kan avancera mot idealbilder. En viktig aspekt av Deweys syn på demokrati är att vi endast kan dela gemensamma värden när alla medlemmar kan få och ge från varandra i ömsesidighet.

I grunden måste demokrati ses som något större än en styrelseform. Det är “en form av liv i förening med andra, av gemensam, delad erfarenhet” (Dewey, 1999, s. 127). För att kunna uppnå en fungerande demokrati måste alla deltagare utöva en social kompetens och få möjlighet att utveckla sina personliga förmågor. Den sociala kompetensen utvecklas genom en förmåga att utbyta erfarenheter och därefter kunna använda fritiden på ett meningsfullt sätt. För att utbyta erfarenheter i sociala sammanhang kräver människan en kultur eftersom det inte går att socialisera utan att vidga ens egna perspektiv och erfarenheter (Dewey, 1999). Kultur blir i den meningen att “ständigt vidga och förfina sin förmåga att skapa och förstå mening” (Dewey, 1999, s. 166).

3 Metod

Denna uppsats bygger på en systematisk litteraturöversikt. Det innebär att i använder oss av ett antal originalstudier för att sammanställa ett material. Arbetet inleddes med läsning av andra systematiska litteraturöversikter på kandidatexamensnivå för att skapa en förförståelse. Vidare undersöktes sammanställningar på forskningsnivå med samma metod. Upplägget för hur systematiska litteraturöversikter konstrueras har studerats utifrån Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) samt Pettersson, Kjellin och Palmqvist (2020). Slutligen graderar vi artiklarna med hög, mellan och låg relevans i förhållande till området som vi ämnar belysa.

3.1 Datainsamling

3.1.1 Söktest

Inledningsvis har vi genomfört våra sökningar i databasen ERIC. De första söksträngarna gav resultat med låg validitet, eftersom antalet artiklar med anknytning till fritidshemmets didaktik var låga i relation till mängden artiklar som angavs som resultat efter sökningarna. Efter flera söktester fick söksträngarna förbättras och exemplifieringar på dem finns i Bilaga 1.

3.1.2 Sökning i databasen ERIC

Vi använder oss av en kvalitativ ansats i genomförandet av litteraturöversikten (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Vi läste samtliga abstracts av de 119 resultat som träffades av sökningen i ERIC och försökte se om de kunde bidra till en förståelse inom vårt område. Av de 119 artiklarna som genererades kvarstod det 25 artiklar i nästa urval. Inkludering, respektive exkluderingskriterier belyses under nästa rubrik. Ytterligare avgränsningar som gjordes var genom att begränsa till artiklar som var tillgängliga i fulltext och som referegranskats. Vi valde även att avgränsa vår sökning ytterligare genom att rikta oss mot Sverige, Norge, Danmark och Finland. Anledningen till att avgränsningen gjordes var att vi fann det intressant att undersöka närliggande länder samt att hitta material till det

svenska fritidshemmet. De 25 artiklarna sorterades genom en tregradig skala efter relevans i förhållande till vårt område, därigenom frambringades fem artiklar med starkt samband. Sex artiklar hade viss relevans och elva föll bort då de saknade relevans.

Tabell 1 - Sökning i ERIC

Söksträng	Resultat
("after school" OR "school-age educare" OR "leisure time" OR "extended education" OR "leisure education" OR "fritidshem" AND didactic* OR didaktik) AND (sweden or norway or denmark or finland)	Totalt: 308 → begränsar till Peer Reviewed och Full Text → 119 resultat

Ovanstående söksträng har upprepats i databasen ERIC, vilket resulterade i samma antal artiklar. Första gången den användes var den 24 april och sedan ytterligare två gånger till, den 29 april och 4 maj 2022.

3.1.3 Sortering av artiklar

För att inkludera artiklar eftersöktes först någon form av lärarprofession eller referenser till didaktik eller undervisning. Utöver det inkluderades artiklar innehållande didaktik, lärarroller och lärande. Som exkluderingsgrund hade vi först och främst att sortera bort artiklar som saknade empiri. Vidare exkluderades artiklar som fokuserade på lärarens status samt dess yrkesidentitet. Slutligen exkluderade vi artiklar som rörde sig mot skolan istället för fritidshemmet, specialpedagogik riktat mot särskolan eller olika aspekter av den fysiska lärmiljön. Motiveringen till dessa exkluderingsgrunder var att rikta oss mot forskning så nära det svenska fritidshemmet som möjligt.

Vi har genom processen inkluderat 5 artiklar med hög relevans plus 3 med medelhög. Motiveringen är att de resterande 14 artiklarna saknade relevans i förhållande till ämnet. Genom vår sortering har 8 artiklar studerats och inkluderas i vår sammanställning. Barajas, Forsberg och Wengström (2013) förklarar att undersökaren ska sträva efter att vara objektiv och att det är vanskeligt att hantera personliga åsikter eftersom det kan färga arbetet till en viss grad. Intentionen med gradering efter relevans är att motverka personliga tyckanden i möjligaste mån.

3.1.4 Sökningar i databasen SWEPUB

Efter sökningen och urvalet av artiklar från databasen ERIC insåg vi att flera centrala forskare saknades. Insikten fick vi utifrån vår handledares upplysning samt genom egen läsning av kurslitteratur och studier. Därmed valde vi att utöka den systematiska litteraturoversikten till databasen SwePub eftersom många svenska forskningsartiklar saknades i ERIC. Här återvände vi till våra primära begrepp som översattes till engelska vid ett flertal olika sökningar (se rubriken *Sökning i databasen ERIC* och *Bilaga 1*). Nedan presenterar vi en tabell med resultaten av de olika sökningarna i databasen Swepub. Utifrån resultaten läste vi artiklarnas sammanfattningar och resultat, därefter valdes de med högst relevans för vår undersökning. Flera artiklar utgjorde dubletter då de angavs som resultat vid flera sökningar.

Tabell 2 - Sökningar i SwePub

Sökord	Resultat
fritidshem	75 (41 vid ett annat datum)
undervisning i fritidshem	9 (5 peer reviewed, tidskrift)

fritidspedagogisk undervisning	3 (peer reviewed, tidskriftsartikel, en dublett)
fritidshemmets didaktik	8 (4 peer reviewed och tidskrift)
fritidshem, undervis*	11 (7 peer reviewed och tidskrift)
fritidshem*, kunskap*	6

3.1.5 Sammansättning av resultat av sökningar i ERIC och Swepub

Efter att inkludera och exkludera artiklar i sökningen i ERIC utifrån de ovannämnda kriterierna och tillämpa samma kriterier i sökningen i SWEPUB kom vi fram till ett urval bestående av 14 peer review-granskade vetenskapliga artiklar. Från sökningarna i SwePub valde vi 6 artiklar och från sökningarna i ERIC valde vi 8 artiklar.

Tabell 3 - Artiklarnas teori och metod

Artikel	Område, teori och metod
Ackesjö, H., & Haglund, B. (2021).	-Undervisning i fritidshem, didaktik. -Didaktisk teori. -Deduktiv analys av empiriskt material.
Ackesjö, H., & Dahl, M. (2022).	-Lärarens positioner, samspel. -Pedagogisk takt. -Kvalitativ innehållsanalys.
Dahl, M. (2021)	-Undervisning i fritidshem, projektarbete -Bernsteins sociologvistiska teori synlig och osynlig pedagogik, imramning och klassifikation -fallstudie, observationer
Haglund, B., & Peterson, L. (2017)	-Brädspel, deltagande. -Fairclough diskursanalys (CDA) -Empiriskt material via formulär
Hjalmarsson, M. (2013).	-frivillighet, kvalitet, styrning, professionalism -Haglunds (2009) begreppsram -Kvalitativ studie, intervjuer med fritidspersonal
Holmberg, L. (2017)	-fritidshemsråd, demokrati, likvärdighet, inflytande -diskursanalytiskt perspektiv -Kvalitativstudie. Transkribering från fritidshemsråd
Klerfelt, A. (2017).	-Lärarprofessionen, professionalism. -Sociokulturell och dialogical theory. -Blandat, kvalitativt empiriskt material, skriftliga reflektioner, fokusintervjuer och "walk and talk"
Lager, K. (2020).	-Vardagsmöjligheter, professionalism, fysiska miljöer, lärmiljöer, -agentskap, institutionaliserad plats -Etnografisk kvalitativstudie. Intervjuer med personal samt observationer under 12 veckor i 12 olika skolor.
Ljusberg, A. (2018).	-Våld i skolan, könsnormer, lek -institutionaliserade platser

	-Tvåårig etnografiskstudie. Observationer, samtal och intervjuer.
Løndal, K., & Greve, A. (2015).	-Utomhusaktiviteter, förhållningssätt till aktivitet. -Relationell teori. -Kvalitativt material och videoobservationer.
Närvänen, A., & Elvstrand, H. (2015).	-Barns deltagande, demokrati. -Sociologisk teori, pedagogisk takt. -Video från reflektionsmöten och frågor.
Perselli, A., & Haglund, B. (2022)	-planerad och oplanerad undervisning -fenomenologi, barndomssociologi -Kvalitativ studie, skriftliga reflektioner från lärare med begreppsanalys
Saar, T., Löfdahl, A., & Hjalmarsson, M. (2012).	-diskursivt och nätverksperspektiv -Kvalitativstudie, observationer och halvstrukturerade intervjuer.
Saar, T. (2014).	-lärande, blivande, flöde, uppstyrda aktiviteter situationsstyrd -Nomadiskt och demokratiskt perspektiv (Deleuze och Guattari) -Etnografisk kvalitativstudie. Observationer av miljöer och material samt barnens självvalda aktiviteter

3.1.6 Databearbetning

Ackesjö & Dahl, 2022. Pedagogisk takt i fritidspedagogisk undervisning

Författarna använder sig av en kvalitativ innehållsanalys och det empiriska materialet består av texter från lärares reflektioner. De beskriver att läraren intar en inkännande position där det samspelas med eleven. Situationsbunden undervisning och pedagogisk takt är centrala begrepp. Resultatet visar att både eleven och läraren kan bidra med undervisningssituationer. Tydliga etiska överväganden har gjorts via Vetenskapsrådets (2017) etiska principer.

Ackesjö & Haglund, 2021. Fritidspedagogisk undervisning

Empiriskt material bestående av skriftliga reflektioner från lärare i fritidshem. Materialet leder fram till olika teman. Deduktiv analys och didaktisk teori används genomgående. De fyra temana som lärarna rör sig mellan benämns: *Lekinriktad undervisning*, *Ämnesrelaterad undervisning*, *Situationsstyrd undervisning* och *värdegrundsrelaterad undervisning*. (Ackesjö & Haglund, 2021). Texterna tolkas kvantitativt genom att räkna ord och författarna kommer därigenom fram till att leken är central för lärarna i fritidshem då just ordet "lek" är mest förekommande. Tydliga etiska överväganden har gjorts via Vetenskapsrådets (2017) etiska principer.

Dahl, 2021. På spaning efter fritidspedagogisk undervisning

Dahls studie (2021) redogör för hur fritidshemmets undervisning kan synliggöras genom undersökningen av ett projekt med LEGO i fritidshemmet, som sträcker sig fem veckor varje höst. Det är en fallstudie med fokus på hur fritidslärarna undervisar. Studien använder sig av

data från en tidigare studie som följde Vetenskapsrådets riktlinjer för forskning (2017) och teoriramen bygger på Bernsteins sociolingvistiska teori.

Resultaten visar att undervisningen i fritidshemmet baseras på en synlig pedagogik med stark klassifikation och inramning i linje med en formell syn på undervisning. Vid vissa tillfällen blir undervisningen osynlig, i synnerhet för barnen. Detta beror på att barnen vill hålla projektet igång, oavsett om händelserna är verkliga eller påhittade. Det lekfulla och barncentrerade perspektivet kan ses som en strategi för att i fritidshemmet uppmuntra nya undersökande beteenden och handlingar. Slutsatserna tyder på lärarnas vilja att delta och skapa förutsättningar för lärande kan vara centrala för att komplettera skolan genom fritidshemmets verksamhet.

Haglund & Peterson, 2017. Why Use Board Games in Leisure-Time Centres?

Författarnas empiriska material består av svar från en webbaserad undersökning i en stängd facebookgrupp. Det är en pilotstudie och de vill undersöka brädspelens roll i fritidshemmet då det historiskt sett varit populärt. Författarna kommer fram till att brädspel utvecklar bland annat sociala färdigheter såsom sociala strukturer och att barnen prioriterar korta speltider. Inga tydliga etiska överväganden har uttryckts men de nämner att de samlade svaren lokalt i en Excel fil.

Hjalmarsson, 2013. Governance and Voluntariness for Children in Swedish Leisure-Time Centres: Leisure-Time Teachers Interpreting Their Tasks and Everyday Practice

Hjalmarssons artikel (2013) är en kvalitativ studie som undersöker fritidshem i Sverige och vad inflytande, styrning och frivillighet och spänningen mellan dem, eller vissa dimensioner av dem, innebär och betyder för skolbarnen. Författaren intervjuar nio fritidspedagoger eller lärare i fritidshem i fem olika arbetsplatser i en liten kommun och en mellanstor stad på landsbygden. Intervjuerna menar författaren har skapats tillsammans genom att alla inblandade har kunnat tolka och bidra till innehållet med öppenhet (Hjalmarsson, 2013, s. 89). Resultaten tyder på en befintlig paradox bestående av att en frånvaro av lärarstyrda aktiviteter kan tolkas som att verksamheten bara passar barnen samtidigt som fritidspersonalen påpekar vikten att barnen ska få välja de aktiviteterna de själva vill engagera sig i. Enligt författaren måste fritidspersonalen tolka och förstå fritid och dess konsekvenser i vardagen utifrån verksamheten och kvaliteten på de aktiviteter som erbjuds, då det inte går att bedöma lärningsprocesserna för de enskilda barnen. Utvärderingsrapporter av verksamheten är ett centralt verktyg i arbetet med att bedöma fritidshemmets arbete. Forskningsprojektet följer Vetenskapsrådets riktlinjer för forskning (2011).

Holmberg, 2017. Lärande genom demokratiska önskemål - pastoral omsorg i fritidshem

Holmberg utför en kvalitativstudie där hon undersöker hur medborgare uppfostras demokratiskt i fritidshemsverksamheten genom att transkribera och analysera samtal från fritidshemsråd i 3 kommunala skolor i Stockholm där både barns och personals samtal emellan registreras. Holmberg använder sig av ett diskursanalytiskt perspektiv med fokus på pastoral makt hämtad från Foucault. Diskurserna analyseras utifrån utbildningens ambitioner för hur barn ska uppfostras och formas under skoltiden och vilka egenskaper eftertraktas mest. Resultaten visar att uppfostran i medborgarskap genom fritidshemsråd kräver barnens inflytande under kontrollerade former. Anledningen till detta är eftersom utfallen av önskningar och åsikter kan skilja sig åt, utifrån relevans, tillämpningsbarhet och jämlikhet. Det är en hegemonisk demokratisk deltagandeform som främjas i råden.

Klerfelt, 2017. To author yourself : Teachers in Swedish school-age

Författaren har samlat kvalitativt blandad empiri, skriftliga berättelser samt olika former av verbal kommunikation. Författaren vill skapa kunskap om lärares professionella identitet. Klerfelt (2017) kommer fram till att lärarna har en professionell identitet och är forskningsorienterade. Tydliga etiska överväganden har gjorts via Vetenskapsrådets (2011) etiska principer.

Lager, 2020. Possibilities and impossibilities

Lager (2020) redogör för sin kvalitativa studie för möjligheterna och omöjligheterna för barns vardagsliv i svenska fritidshem och institutionalisering av rum och platser som utgör fritidshemmets lokaler. Studien består av intervjuer med fritidspersonal under tolv veckor i tolv olika fritidsverksamheter från tolv olika skolor som befinner sig i olika miljöer (stora och mindre städer, landsbygden, storlek på skolan). Etiska överväganden inkluderas utan att direkt nämna Vetenskapsrådets riktlinjer för forskningsetik (2017).

Resultaten påvisar vikten av utbildad personal, stabila arbetslag, målsenliga lokaler, tillgängliga material och tid för planering av arbete för att kunna säkerställa möjligheter för barnens vardag i fritidshemmets sammanhang och i deras liv i övrigt.

Ljusberg, 2018. Doing Masculinity in School-age Child-care: An Ethnographic Study

Ljusberg (2018) utför en tvåårig etnografisk studie bland barn i ett svenskt fritidshem, som följdes under tre terminer mellan 2001 och 2002, genom observationer, samtal och intervjuer. Dessa intervjuer var semistrukturerade och utgjorde totalt 24 med fokusgruppen. Studien Vetenskapsrådets riktlinjer (2011).

Författaren studerar hur pojkar positionerar sig i kategorier, antingen om de är pojkar som slåss och brottas eller pojkar som inte gör det. Utöver det hävdar författaren att den rådande diskursen och tradition av att se barnet som autonoma och kompetenta möjliggör att det kan finnas miljöer som beskrivs som hårda, i synnerhet för pojkarna, som utformar sociala hierarkier genom våldskapital och markerar en tydlig genusidentitet och könsnormer. Studien undersöker dessa aspekter genom analytiska verktygen som inkluderar genus, position och makt.

Løndal & Greve, 2015. Didactic Approaches to Child-Managed Play

Författarna diskuterar olika förhållningssätt som lärare intar i förhållande till barnen. Studien är baserad på kvalitativt material som samlats med videokamera. Observationerna är gjorda i förskola samt i fritidshem. Tre roller upptäcks som de använder för att exemplifiera lärarens förhållningssätt till barn och aktivitet. I grova drag innebär den första rollen övervakande, den andra som verbalt interagerande och den sista som aktiv deltagare i barnens aktivitet.

Resultatet visar att större barngrupper tenderar att begränsa lärarens möjlighet att interagera med barnen och hen intar ofta ett övervakande förhållningssätt. Lärarna balanserar mellan samtliga roller. De belyser även att en brist av personal med adekvat utbildning är ytterligare en påverkande aspekt. Tydliga etiska överväganden har gjorts. Godkännande erhöles av Norwegian Social Science Data Services (NSD) samt via skriftliga blanketter från vårdnadshavare.

Närvänen & Elvstrand, 2015. What Is Participation?

De vill utforska fritidspedagogers tolkning av barns deltagande på fritidshemmet. Empirin består av inspelat material där lärarna reflekterar verbalt. De presenterar tre mönster som lärarna rör sig inom. Det första innebär huruvida barns delaktighet i demokratiska val presenteras formellt. Den andra belyser barns valmöjligheter i förhållande till aktiviteter. Sista begreppet innebär att barnen får träna sin ansvarsförmåga genom att styra aktiviteter. Deras

resultat visar att lärares tankar varierar när det kommer till relationer samt barns deltagande. Tydliga etiska överväganden har gjorts enligt Vetenskapsrådets principer.

Perselli & Haglund, 2022. Barns perspektiv och barnperspektiv: en analys av utgångspunkter för fritidshemmets undervisning

Perselli och Haglund (2022) utför en kvalitativ studie som analyserar hur barns perspektiv bearbetas i fritidslärares undervisning. Artikeln bygger på skriftliga reflektioner av 48 lärare i fritidshem på 31 skolor i fyra kommuner. Forskningsprojektet följde Vetenskapsrådets riktlinjer för forskningsetik (2017). Genom dessa reflektioner analyseras deras perspektiv och metoder och det kommer fram att det råder olika omständigheter huruvida undervisningen är planerad eller oplanerad i fritidsverksamheten. Författarna redovisar för hur dessa reflektioner utgår ifrån barnens bästa men utifrån vuxnas bestämmelser. När det planeras undervisning är läroplan mer relevant än barnens intresse och erfarenheter. När undervisning däremot är oplanerad får barnen mer inflytande eftersom undervisning blir mer situationsstyrd barncentrerad och bygger mycket på samtal och diskussion. Resultatet tyder att i den oplanerade undervisning ryms både de vuxnas och barnens perspektiv medan det inte händer detsamma i den planerade undervisningen. Författarna menar att detta utgör en komplexitet i lärarens arbete.

Saar, 2014. Towards a new Pedagogy in the after-school setting

Saars undersökning (2014) är en kvalitativ studie med etnografisk metod, utförd under fyra veckor i tre fritidsavdelningar på tre olika skolor i olika socioekonomiska områden. Fokus på självvalda och självstyrda aktiviteter och förutsättningarna kring aktiviteterna: material och miljöer. Saar observerar hur barn upplever, hanterar och utvecklar aktiviteter på fritidshemmet. Resultaten visar att barnen hanterar situationer och aktiviteter som inte är förstådda som lärandetillfällen i fritidspersonalens syn. Uppstyrda och formativa aktiviteter kan avbryta barnens flöde och sinnesstämning under pågående egna aktiviteter, trots att de kan även vara stödjande och uppmuntrande i vissa fall. Fritidshemmets pedagogik bör därför utgå ifrån barnens lek för att uppmuntra det situationsstyrda. Studien följer etiska överväganden.

Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012. Kunskapsmöjligheter i svenska fritidshem

I denna kvalitativa studie undersöker författarna hur förutsättningar och strukturer kring svenska fritidshem kan förstås som pedagogiska praktiker. Studien baseras på intervjuer med och observationer lärare och barn, vilka analyseras från ett diskursivt och nätverksperspektiv. Studien genomfördes hösten 2009 i två skolors fritidshem, i fyra avdelningar. Båda skolor tillhör en medelstor svensk stad men åtskilda områden, den ena placerad i ett högt socioekonomiskt område och den andra i ett område med låg status och socioekonomiska förutsättningar.

Intervjuer med lärare var halvstrukturerade och observationerna på fältet gjordes utan fördefinierade situationer, i vilka kroppar, rörelse, tid, plats och material stod i fokus snarare än samtal med barn.

Lärarna uppvisade en diskurs baserad på professionell kompetens som grund för styrningen av aktiviteterna och som knyter an till pedagogiska idealer och praktiska förutsättningar. Barnen visade däremot i praktiken att de förhandlar, utmanar och utvecklar aktiviteterna på sätt som inte var planerade eller möjliga att utvärdera och kontrollera. Författarna föreslår slutligen en pedagogik för fritidshem som bygger på både lärarnas och barnens beskrivningar av kunskapsmöjligheter utifrån de utförda aktiviteterna.

Studien följer forskningsetiska principer, där samtliga inblandade blev informerade i förväg och angav samtycke till medverkan.

3.2 Reliabilitet

När olika mätningar, med utgång i gemensamma mätinstrument, utförda vid olika tillfällen ger resultat som överensstämmer med varandra kan vi prata om hög reliabilitet. Hög reliabilitet medför att resultaten har en hög grad av pålitlighet. Reliabilitet kännetecknas av flera faktorer. Ett mätinstrument ska garantera replikerbarhet, vilket innebär att olika mätningar ger samma resultat, tillförlitlighet, som innebär att risken för slumpmässiga fel minimeras helt, samt precision, vilket innebär en förmåga att mäta gradskillnader i en variabel (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). I vårt arbete har vi därför redogjort för våra söksträngar, sökkriterier samt hur texterna använts. Vidare försöker vi att bearbeta resultaten objektivt och i enlighet med välbeprövade teorier. Perioden som sökningarna i databaserna ERIC och SwePub sträckte sig mellan 2022-04-24 och 2022-05-04.

3.3 Validitet

En annan faktor som är starkt sammanbunden med reliabilitet är validitet. Vi försöker därför redovisa vårt material så att läsaren kan skapa sig en uppfattning om rimligheten i arbetet. Vidare redogör vi för resultatet av artiklarna samt vad vi kan värdera och använda för att dra slutsatser som inte frångår materialet (Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Denna studie har strävat efter hög reliabilitet och validitet genom att försöka tolka data objektivt samt stödja sig av vetenskaplig litteratur.

3.4 Etiska övervägningar

En systematisk litteraturstudie bör följa Vetenskapsrådets riktlinjer. Centralt i de riktlinjerna är att inte begå fusk eller ohederlighet. Forsman (i Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2007) definierar vetenskaplig oredlighet som en handling eller underlåtelse samt vilseledande uppgifter. Det kan leda till manipulerade eller falska resultat även om intentionen är omedveten från forskarens sida.

Beträffande systematiska litteraturstudier ligger de etiska överväganden i urvalet eller presentationen av resultaten i att välja studier som har fått tillstånd från etiska kommittéer eller anger konkreta etiska överväganden, redovisa alla artiklar som ingår i litteraturstudien och presentera resultat som både bekräftar och avfärdar resultaten hos författarna av den systematiska litteraturstudien (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013).

4 Resultat

För att analysera och tolka resultaten från de ingående artiklarna använder vi oss av begreppet praxisgemenskaper (Lave & Wenger, 1991) och demokrati (Dewey, 1999). Med stöd i begreppet praxisgemenskaper blir det synligt hur individer utvecklar lärande och kunskaper i samspel. Demokrati används för att synliggöra de arbetsätt som bör präglade undervisningen i fritidshem (Lgr11, 2019).

4.1 Demokrati

Med utgångspunkt i Deweys syn på demokrati (Dewey, 1999) har resultaten analyserats och sammanställts i flera rubriker som strävar efter att täcka det mångfacetterade innehållet i de vetenskapliga artiklarna som inkluderas i denna systematiska litteraturöversikt.

4.1.1 Barns perspektiv, delaktighet och inflytande

Flera artiklar lyfter fram dilemmat som uppstår mellan barnens rätt till att få välja och styra över sin fritid och läroplanens betoning på att läraren i fritidshem ska bidra med nya och utmanande lärandemöjligheter där perspektiv, kunskaper och referensramar hos barnen kan vidgas (Lgr11, 2019). I Hjalmarsson (2013) framkommer det att vissa barn markerar tydligt sin ovilja till att delta i aktiviteter, även när de egentligen vill delta och är intresserade i ämnet eller aktiviteten. Detta kan tolkas som ett sätt för barnen att försvara sin autonomi, ett värde som har direkt koppling till Deweys syn på demokrati, där alla får lika möjligheter att ta del av erfarenheter utifrån egna förutsättningar.

Barnens inflytande blir mer påtagligt i Ackesjö och Dahls studie (2022) när läraren får följa och fånga undervisning i ett situationsstyrt sammanhang. Här blir målorientering inte förbestämt utan sker i stunden eller efter undervisningen. Samtidigt påpekar författarna att denna typ av undervisning är svårt i arbetet med de stora grupperna som ofta uppstår i de svenska fritidshem. Vidare anser de att denna undervisning är problematisk såtillvida att det är svårt att klargöra om de lärandemöjligheter som förekommer i relationellt orienterad och situationsstyrd undervisning, som uppstår i oförutsägbara omständigheter, kan bidra till alla barnens möjligheter att uppnå kunskapsmålen.

Ett liknande resonemang finnes i Perselli och Haglund (2022). Utifrån situationen kan läraren se behov som kan leda till en aktivitet, vars initiala barns perspektiv går över snart till barnperspektiv. Det finns ett mer fungerande växelspel mellan barnperspektiv och barns perspektiv, men lärarna har svårt att balansera läroplanen och barns inflytande, vilket försvårar demokratiuppdraget menar författarna. På så sätt hamnar barnen i en strukturell och osynlig underordning. Författarna framhäver att växelspel mellan barnperspektiv och barns perspektiv finns även i planerad undervisning, med förbestämda mål, fast då blir inte barns perspektiv lika närvarande.

Vidare menar de att barnens delaktighet i den planerade undervisningen skulle öka om de fick möjlighet att delta i planeringen, exempelvis i planeringsgrupper. Detta skulle möjliggöra en undervisning i fritidshem som förenar ett traditionellt lärarperspektiv med barnens fritid och intressen, grundade på frivillighet och delaktighet. Utöver det kan vi se en koppling till demokratifrågan som diskuteras i rubriken om fritidshemsråden.

Vid sidan av lärarnas betoning på att barnen bör utmanas till nytt lärande och perspektiv, måste lärarna också möjliggöra att barnen får frihet att välja själva hur de vilar, leker och skapar meningsfullhet i sina handlingar (Hjalmarsson, 2013). Detta kan tolkas som ett erkännande av barnens rätt till delaktighet och inflytande i en bred mening av demokrati enligt Dewey (2009). I Hjalmarssons studie (2013) målas fritidshemmet som en fristad från skolans arbete och övriga uppstyrd aktivitet utanför tiden på skolan och fritidshemmet. Denna fristad bör ses därmed som en arena för demokratisk uppfostran i den betydelsen att barnen får utöva inflytande över sin egen fritid, med hänsyn till paradoxen att närvaron i fritidshemmet inte är ett val som barnen styr över. Utifrån Deweys syn på utbildning och demokrati (2009) kan detta knyta an till idén om en skola (och ett fritidshem) där barnen får träna kompetenser som fungerar för nuet inte enbart för ett framtida liv utanför skoltiden.

Saar (2014) kartlägger en komplex bild av barnens sätt att erövra och förstå rum och tid. Däremot erövrar de vuxna plats och rum med egna regler som kan strida med barnens flöde och deras egna aktiviteter som sätter de i relation till rum och tid. Medan vuxna skiljer mellan kognitiva och sociala kunskaper i undervisningen är denna tudelning inte närvarande på samma sätt hos barnen. Det lekfulla och barnstyrda arbetet i fritidshemmet underordnas

regleringar och begränsningar av omgivningen med disciplinerande syfte (Saar, 2014). Samtidigt försöker barnen kringgå dessa begränsningar, vilket kan ses som ett sätt att hävda delaktighet och inflytande i sin omgivning.

4.1.2 Fritidshemsråd

I flera artiklar blir fritidshemsråden studieobjektet. Närvänen och Elvstrand (2015) redogör för hur fritidshemsråd ses som en självklar handling i formell demokrati i fritidshemmet. Att sådana råd är frivilliga är värt att notera och deras existens problematiseras av författarna. Det är en praktik som hämtas från skolvärlden, där råden är obligatoriska och samtidigt lätta att föra in i verksamhetens dokumentation och kvalitetssäkring. Dessa råd har begränsningar som försvårar att alla barn får utöva inflytande och medbestämmande och bygger på ett vuxenperspektiv i sin utformning. Författarna hävdar att det bör undersökas andra sätt att involvera barn i en demokratisk delaktighet. Här kan vi knyta an till Perselli och Haglund (2022) som förespråkar andra sätt att involvera barnen i den planerade undervisningen i fritidshemmet genom exempelvis planeringsgrupper. Med fördel kan detta ses som en aktivare handling och en utövning av en mer deliberativ demokrati, till skillnad från arenan för ett institutionellt demokratiskt arbetssätt (Holmberg, 2017). Denna mötespraktik kännetecknas dock av en kunskapskontroll och en undervisningspraktik med vuxenperspektiv som utgång (Holmberg, 2017). Författaren menar att det beror på en idealbild av barnens önsknings och idéer. De ska vara nära den existerande praktiken och inte avvika. De ska vara moraliskt försvarbara (förenliga med fritidshemmets uppdrag mot omsorg och utbildning), verksamhetslojala (anpassade till verksamhetens ramar och förutsättningar) och utvecklingsfrämjande (som bidrar till lärande och stimulering).

Utöver det pågår det en kontinuerlig förhandling och ett begränsningsarbete utifrån fördefinierade syften. Dessa råd och övrigt arbete i fritidshem ska vara medborgarskapande, men det övervakas vilka utfall arbetet producerar, eftersom det demokratiska arbetet ska leda till önskvärda typer av medborgarskap (Holmberg, 2017). Detta kan problematiseras utifrån Deweys idéer om demokrati, där enbart när alla har tillgång till liknande möjligheter kan ett riktigt utbyte av erfarenheter, en kulturpraktik och en kommunikativ handling äga rum. Denna syn på demokrati kan inte fullbordas när barnens inflytande begränsas samtidigt som de förväntas agera som aktiva, demokratiska deltagare. Dessutom hamnar barnen i undervisningsmoment och bli föremål för pedagogisk påverkan från lärarnas sida, eller med andra ord, bli samtidigt demokratiska subjekt och pedagogiska objekt (Holmberg, 2017). Ackesjö och Haglund (2021) kopplar fritidshemsråden med arbetet med värdegrunder i fritidshemmet. I deras studie framkommer det att just värdegrunder är ämnet som tar mindre utrymme i samtalen med lärarna och det kopplas till stor del till den delen av den planerade undervisning som fritidshemsråden representerar. Detta kan ses ur ett demokratiperspektiv som ett bristande uttryck för arbetet i demokratiska former och med värdegrunder (Lgr11, 2019) och ett avstånd från den socialpedagogiska traditionen som underströk vikten av sociala relationer och utveckling, som grund för en demokratisk uppfostran (Haglund, 2020).

4.1.3 Lärarens styrning mot fördefinierade mål och ledning med utgångspunkt i barns perspektiv

Lärare behöver styra undervisningen mot verksamhetens mål ofta med stora grupper i beaktande (Hjalmarsson, 2013). Å ena sidan ökar lugnet och tryggheten i verksamheten men å andra sidan väcks kritik mot en försämrad kvalitet och en underordning av barnens delaktighet och inflytande (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012). Hjalmarsson (2013) menar

utöver det att det kan ses som en reaktion mot kritiken om att många fritidshem domineras av frilek på bekostnad av lärarstyrda aktiviteter (Skolinspektionen, 2010).

Lärare kan styra fritidshemmet på olika sätt, med olika utfall för utformningen av de vuxnas och barnens aktörskap, vilket Lager (2020) redogör för. Det gemenskapsfrämjande fritidshemmet blir, till skillnad från det övergivna och det aktivitetsbaserade fritidshemmen, en arena för delaktighet och medbestämmande där barnens erfarenheter och vardag blir tillgångar. Denna form av verksamhet uppmuntrar sociala relationer såväl som nya lärandemöjligheter. Författaren betonar också den demokratiska processen som genomsyrar dessa verksamheter i enlighet med Deweys syn på demokrati som ett vitt begrepp som bör genomsyra skolans (och fritidsverksamhetens) arbete med att uppfostra och bilda aktiva demokratiska medborgare.

Saar (2014) samt Løndal och Greve (2015) lyfter fram en position där läraren varken avbryter barnens lekflöde, övervakar eller begränsar sig till att erbjuda aktiviteter. I stället väljer läraren att delta i barnens skapande och ökar på så sätt förståelsen för det som pågår. Genom att inte bara erbjuda aktiviteter utan att i stället bli merpart av barnens självvalda lek och aktiviteter kan läraren bidra till sin undervisning utifrån barns perspektiv, vilket i sin tur kan bidra verksamhetens inslag av demokrati, genom att utöka de stunderna där barn och vuxna kan uppleva att de delar jämlikt ansvar för aktiviteterna.

Där Ackesjö och Dahl (2022) ser en undervisning där både barn och vuxna tar ett gemensamt ansvar, genom att resonera, tillämpa idéer och driva mer eller mindre omfattande projekt, kan barnens inflytande och delaktighet synliggöras ur ett demokratiskt perspektiv. I den planerade undervisningen som presenteras i Legoprojektet kan innehållet växa i relationen mellan lärare och barn och få inslag av deliberativ demokrati, då undervisning får möjlighet att vara "interaktiv, relationell och dialogisk" (Ackesjö & Dahl, 2022, s. 74). Denna form av gynnsam undervisning kräver tillit och motivation och förståelse från lärarens sida för att planeringen kan falla utifrån barnens handlingar. Detta växelspel mellan lärare och barn är möjligt tack vare pågående förhandlingar om regler och att lärarna ger utrymme för barnens delaktighet och inflytande, tack vare en kontinuerligt kommunikativ undervisning i de många sociala spelen och samt lekinspirerade problemlösningar, vilket leder till att barnen engagerar sig oavbrutet i projektet trots att det bygger på frivillighet och inte krav under skoldagen (Dahl, 2021). Utifrån sina resultat menar Dahl (2021) att fritidshemmet behöver fokusera på undervisning och diskutera innehåll och arbetssätt, snarare än överblicka över verksamheten när stora grupper försvårar kvalitativ undervisning.

Ackesjö och Haglund (2021) redogör för rädslan hos lärare att påverka barnens aktiviteter samtidigt som de fruktar att förståelsen för lärandet som pågår i stunden kan passera många barn. Ur ett demokratiperspektiv kan detta ses som ett behov att lärarna erbjuder verktyg för att barnen ska kunna förstå sitt eget lärande och bidra till att utöva delaktighet och inflytande.

4.1.4 Diskurser

Saar, Löfdahl och Hjalmarsson (2012) redogör för en artikulera verksamhetsdiskurs som är rådande bland lärarna som intervjuas. Personalen menar att deras verksamhet kännetecknas av flera huvudaspekter. Först, att erbjuda aktiviteter som aktiverar barnen och i vissa fall pressa dem att delta. Sedan, att skilja aktiviteterna i önskvärda och problematiska, vilket författarna menar är en idealiserad bild, där de goda praktikerna knyter an till barnens kroppsliga och personliga utveckling i kontrast med passiva och kaotiska aktiviteter. Denna dualism hävdar de reglerar och disciplinerar barnens handlingar. Detta kan ses som en handling med

barnperspektiv som dock inte öppnar för barns egna perspektiv, på bekostnad av deras delaktighet och inflytande. Det önskvärda blir det normala och som följd räknas barnens egna val i vissa tillfällen som avvikande. Med andra ord sätter denna aspekt av diskurs verksamheten som motsatt det passiva och onyttiga. Här brister det demokratiska arbetet i fritidshemmet när de vuxnas perspektiv får ha tolkningsföreträde då barnen ses om omogna att förstå vad som gynnar de mest. Det demokratiska uppdraget skulle förstärkas om barnens röst blev starkare i samtalet om vad som är hälsosam och gynnsam för de i deras fritid, i linje med Deweys idéer om demokrati där alla deltagare åtnjuter liknande möjligheter att utbyta idéer och erfarenheter.

Ytterligare en aspekt som kännetecknar verksamhetsdiskursen enligt Saar, Löfdahl och Hjalmarsson (2012) är den professionella legitimeringen. Att styra verksamheten utifrån målsättning och kvalitetskriterier kan leda till att innehållet osynliggörs. Slutligen finns det en tendens i verksamheten att överblicka och kontrollera. Detta kan ställas i kontrast med Dahls förespråkande (2021) om att fritidshemmet behöver fokusera mer på undervisning och diskutera innehåll och arbetssätt. Det går dessutom inte alltid att kontrollera och utvärdera vad som försiggår i verksamheten när barnen prövar, omförhandlar och utvecklar sina handlingar (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012), vilket Hjalmarsson (2013) menar kan leda till ett glapp mellan de faktiskt genomförda aktiviteterna och det som dokumenteras och bedöms utifrån en syn på fritidshem som en plats för meningsfulla aktiviteter. Därmed måste didaktiken i fritidshemmet bygga på möjligheter till lärande och utveckling inte på förbestämda mål, hävdar författarna.

Detta perspektiv skulle möjliggöra att barnen involveras mer i aktivitetsplaneringen och påverkar pedagogernas syn på innebörden av meningsfull fritid och barnens inflytande i verksamheten, vilket skulle öka arbetet i och med demokrati i fritidshemmen.

Den andra diskursen som förekommer i flera artiklar är den om det kompetenta, självständiga barnet (Saar, Löfdahl & Hjalmarsson, 2012). I Ljusbergs studie (2018) intar lärarna en passiv roll när de menar att barn är kapabla att lösa konflikter själva. Då förstärks tydligt könskodade lekar och hierarkier inom barngrupperna. Lärarna visar sig mer benägna att vistas vid flickornas lekar med fler interaktioner, som följd, och samtidigt distanserar sig från pojkarna som får en mer distanserad närvaro av lärarna i sina lekar, exempelvis på fotbollsplanen. Författaren nämner att barnen föredrar också att lösa konflikter själva. Detta kan problematiseras utifrån ett maktperspektiv inom dessa barngrupper. Status och ålder kommer att styra bestämmanderätt och tolkningsföreträde. Vidare menar Ljusberg (2021) att lärarna förstärker på så sätt begränsande killnormer där bråk och konflikter får ta plats.

Författaren redogör i sin tur för pojkars diskurser om könade lekar och våldsbruk som konflikthanteringsmetod och framhäver därmed att den dominerande pedagogiska diskursen, att självständighet bidrar till kompetenta barn i fritidshemmet har en baksida i förstärkningen av traditionella könsnormer, könskodade lekar och interaktionen mellan kön i skola och fritidshem. Att barn i ett så tidigt stadiet i livet redan är medskapare av en tydlig markering av sin omgivning utifrån kön och makt skapar en obalans som bidrar till att skolans och fritidshemmets uppdrag att uppfostra aktiva, demokratiska medborgare påverkas negativt. Den demokratin i skolan som Dewey (2009) förespråkar blir inte möjligt om inte alla barn, oavsett kön, kan bidra till hälsosamma identiteter och jämställdhet.

Närvänen & Elvstrand (2015) ser en diskurs om barnens delaktighet där barn ses som autonoma och kompetenta individer samtidigt som läraren anser att barnens färdigheter och eget ansvar är förutsättningar för att delta. Det framstår då att de vuxna bibehåller en stor del av makten att besluta om barnen är kompetenta för att delta i olika aktiviteter. På så sätt

skapas det en motsättning i barns rätt till delaktighet och inflytande, om de inte inkluderas i dessa beslut.

4.2 Praxisgemenskaper

Nedan bearbetas texter genom vår tolkning av praxisgemenskaper i förhållande till artiklarna. Bearbetningen sker i förhållande till två rubriker som belyser den planerade, respektive oplanerade undervisningen.

4.2.1 Praxisgemenskaper i den planerade undervisningen

Utifrån artikeln som Ackesjö & Dahl (2022) skriver existerar det en form av praxisgemenskap i den planerade undervisningen. Författarna beskriver att lärare kan använda elever som medskapare i undervisningen. Samarbetet innebär att parterna möts för att skapa ett gemensamt undervisningsmoment. Det är främst inom den första dimensionen som Wenger (1998) beskriver, *mutuality of engagement* som läraren och eleven rör sig inom. Vidare beskriver Ackesjö & Dahl (2022) att eleverna så småningom kan få visst ansvar för att strukturera och delvis planera undervisning i samråd med läraren. Genom att barnen får förtroende skönjas en riktning mot den andra dimensionen som Wenger (1998) beskriver, *accountability to the enterprise*. Då det kan ses som att fritidshemmet är gemenskap där eleven kan få förtroende att delvis styra och vara medskapande i ett undervisningsmoment. Delar av det empiriska materialet från ovanstående artikel har återanvänts och kommer från nästkommande studie delvis. Artikeln som Dahl (2021) skrev exemplifierar ytterligare en form praxisgemenskap som skapas genom läraren. Gemenskapen skapas genom samhällen i LEGO där eleverna i fritidshem får samskapa utifrån lärarens ramar. Ett resultat av observationerna visar att barnen respekterar sina ansvarsområden utifrån rollindelningen inom gruppen. Här berörs den tredje dimensionen av en praxisgemenskap, *negotiability of the repertoire* (Wenger, 1998). Deltagarna har ett förtroende gentemot varandra att deras positioner eller hierarkier inte ifrågasätts.

4.2.2 Praxisgemenskaper i den oplanerade undervisningen

Løndal och Greve (2015) beskriver att deras kvalitativa material påvisar att lärarens förhållningssätt kan påverka lekens gång. Författarna exemplifierar ett deltagande och interaktionellt förhållningssätt genom att lyfta en observation. Det handlar om en lärare som sitter med två barn och utmanar dem i en aktivitet. Den vuxnes kommentarer vägleder leken, hen balanserar mellan att vara kontrollerande men även vara lyhörd för barnens handlingskraft. Barnen gillar när läraren initierar till lek. En möjlig tolkning av resultatet är att det exemplifierar en praxisgemenskap genom att läraren till viss del samspelar med barnen. Det råder en form av *mutuality of engagement*, ett ömsesidigt engagemang och deltagarna deltar efter förmåga i aktiviteten (Wenger 1998). För att exemplifiera aktiviteter där praxisgemenskaper i fler dimensioner blir aktuellt på fritidshemmets tid i den oplanerade undervisningen lyfts studien av Haglund och Peterson (2017). De kommer fram till att lärare och elever intar olika positioner under brädspelets gång och utvecklar bland annat sociala färdigheter i gemenskap. De tre dimensionerna som Wenger (1998) redogör för går att skönja i aktiviteten genom att deltagarna avancerar och har förtroende för varandras färdigheter. Processen som Lave och Wenger (1991) belyser inom praxisgemenskapen går också att urskilja genom att deltagarna orienterar fram en gångbar plats till individen.

5 Diskussion

Hittills har vi redogjort i denna systematiska litteraturoversikt för olika vetenskapliga artiklar som har berört olika dimensioner av didaktik och undervisning i fritidshemmet. Vårt arbete har ämnat att se närmare på huruvida lärare i fritidshem arbetar situationsstyrt, grupporienterat och med ett upplevelsebaserat lärande, och i vilken mån deras arbete kan analyseras utifrån ett demokratiperspektiv och praxisgemenskaper.

Nedan följer en koncis diskussion angående metod och resultat av vårt arbete.

5.1 Metoddiskussion

Svagheter i under vårt arbete med metoden har varit att fastställa relevanta sökningar och komma fram till ett stort antal texter med i princip någon relation till syftet och frågeställningar i vår undersökning, som grund till en snävare urval av relevanta vetenskapliga artiklar. I ett tidigt stadie använde vi oss av PICO-metoden, som står för *Population, Intervention, Control, Outcome* (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Inledningsvis strävade efter att inkludera begrepp som täckte alla kategorier av PICO. Sökningarna gav antingen stora antal resultat med få relevanta texter eller väldigt små antal resultat. Slutsatsen blev då att sökningarna behövde vara bredare utan att för den delen inbegripa alldeles för dimensioner av utbildningsforskning. En styrka i vår metod har varit att kombinera en internationell och en svensk databas, med hänsyn till att fritidshem är ett smalt fält inom utbildningsforskning.

Valet av att använda en systematisk litteraturoversikt som vetenskaplig metod har haft fördelen att kunna överblicka aktuell forskning inom fältet, vilket inte hade varit lika omfattande om vårt arbete hade ägnat sig åt en empirisk studie exempelvis. Genom att jämföra ett flertal kvalitativa studier har vi kunnat se vilka tendenser eller ämnen som är aktuella inom forskningsfältet. Metoden har dock inte medfört nya data utan skapat en förståelse för tidigare samlade resultat. En annan metod hade kunnat ge oss tydligare svar till vårt syfte och våra frågeställningar.

Under analysen av artiklarnas resultat utifrån praxisgemenskaper sorterades ytterligare artiklar bort då deras relevans var låg. Studien som Ackesjö och Haglund (2021) har gjort var av lägre relevans för vårt arbete, eftersom liknande innehåll redan belysts. Artiklarna skrivna av Saar, Löfdahl och Hjalmarsson (2012) samt Saar (2014) har delar av situerat lärande, dock låg relevans i förhållande till vår teoriram. Vidare sorterades artiklar bort då relevansen brast i förhållande till både demokrati och praxisgemenskaper. Klerfelts artikel (2017) saknade djupare relevans i förhållande till både demokrati och praxisgemenskaper.

5.2 Resultatdiskussion

Gemensamt mellan de studier som lyfts fram i resultatdelen är att lärare i fritidshem rör sig mellan olika praktiker. Dessa praktiker resulterar i varierade undervisningsformer och didaktikens roll skiftar såsom lärarens position inom demokratin samt i praxisgemenskaper. Det kan diskuteras huruvida praxisgemenskaper inkluderar och exkluderar individer. Å ena sidan är det lustfyllt för individen att delta i en gemenskap och utveckla färdigheter. Å andra sidan innebär en gemenskap att det finns personer som står utanför. Möjligt att barn kanske exkluderas mer i den oplanerade än den planerade undervisningen. Anledningen är att när läraren gör ett projekt så planerar hen för att samtliga deltagare ska få en plats, dock är det inte givet att så blir fallet. Vidare kan det finnas en anledning att tro att en strukturerad praxisgemenskap som exempelvis LEGO-projektet (Dahl, 2021) har hög sannolikhet att

inkludera barn i en gemenskap. Användningen av brädspel på fritidshemmet, som Haglund och Peterson (2017) undersökt är intressant då en gemenskap skapas runt ett annat material. I förhållande till intresse kan vi inte svara på vilket material som tilltalar barnen mest men det blir tydligt att en viss praxisgemenskap frodas i aktiviteterna.

Användningen av Deweys syn på demokrati kan sägas ha haft för- och nackdelar. Å ena sidan genomsyrar hans teorier om lärande och demokrati den rådande läroplanen. Å andra sidan är begreppet brett och detta kan försvåra en djupare analys av de praktiker i fritidshemmet som bearbetar demokratiska arbetsformer. Teman som belysts i resultaten om demokrati i fritidshem kan vara en fingervisning på flera demokratiska arbetsätt som kan prägla didaktiken samtidigt som begreppet är omfattande och genomsyrar många dimensioner av lärande, uppfostran och utbildning. Olika syn och omfång på vad demokrati är och hur de ska känneteckna skolan och fritidshemmet problematiseras och lärare behöver fördjupa sig i ämnet.

Användningen av andra teoretiska ramar skulle med hög sannolikhet förändra resultaten då inriktningen i arbetet hade ändrat fokus. Resultaten från artiklarna visar på olika sätt hur lärare i fritidshem kan arbeta med undervisning och didaktik men det behövs mer forskning inom området. Det finns potential i att undersöka fritidshemmets arbete utifrån hur demokrati och praxisgemenskaper utformas i praktiken och inte utifrån lärarnas diskurser eller identiteter och analyser av de rådande omständigheterna i verksamheten och skolan överlag.

6 Referenslista

Artiklar inkluderade i den systematiska litteraturoversikten:

- Ackesjö, H., & Haglund, B. (2021). Fritidspedagogisk undervisning : En fråga om intentionalitet, situationsstyrning och inbäddning. *UTBILDNING & LÄRANDE = EDUCATION & LEARNING*, (1), 69-87. <http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:1539113/FULLTEXT01.pdf>
- Ackesjö, H., & Dahl, M. (2022). Pedagogisk takt i fritidspedagogisk undervisning: En välregisserad dans mellan lärare och elever. *Nordisk Tidsskrift for Pedagogikk & Kritik*, 8(1), 63-77. <https://pedagogikkogkritikk.no/index.php/ntpk/article/view/3331>
- Dahl, M. (2021). På spaning efter fritidspedagogisk undervisning. *Nordisk Tidskrift För Allmändidaktik*, 7(1), 55. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1633427/FULLTEXT01.pdf>
- Haglund, B., & Peterson, L. (2017). Why use board games in leisure-time centres? Prominent staff discourses and described subject positions when playing with children. *Journal For Research On Extended Education*, 2017, Vol. 5, Iss. 2, Pp. 188-.206, 5(2), 188-206. <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1251012&site=ehost-live>
- Hjalmarsson, M. (2013). Governance and voluntariness for children in Swedish leisure-time centres. Leisure-time teachers interpreting their tasks and everyday practice. *International Journal for Research on Extended Education : IJREE*, 1(1), 86-95. <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1251704&site=ehost-live>
- Holmberg, L. (2017). Lärande genom demokratiska önskemål - pastoral omsorg i fritidshem. *PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE*, (1/2), 28-50. <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1440>
- Klerfelt, A. (2017). To author yourself. Teachers in Swedish school-age educare centres describe their professional identity. *International Journal for Research on Extended Education*, 5(2), 133-149. <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1250999&site=ehost-live>
- Lager, K. (2020). Possibilities and impossibilities for everyday life. Institutional spaces in school-age educare. *International Journal for Research on Extended Education : IJREE*, 8(1), 22-35. <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1287175&site=ehost-live>
- Ljusberg, A. (2018). Doing masculinity in school-age child-care. An ethnographic study. *International Journal for Research on Extended Education*, 6(1), 66-79. <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1287175&site=ehost-live>

com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1250994&site=ehost-live

Løndal, K., & Greve, A. (2015). Didactic Approaches to Child-Managed Play: Analyses of Teacher's Interaction Styles in Kindergartens and After-School Programmes in Norway. *International Journal of Early Childhood*, 47(3), 461-479. <https://search-ebshost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1075582&site=ehost-live>

Närvänen, A., & Elvstrand, H. (2015). What is Participation? Pedagogues' Interpretative Repertoires and Ideological Dilemmas Regarding Children's Participation in Swedish Leisure-time Centres. *International Journal for Research on Extended Education*, 3(2), 61-78. <https://search-ebshost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1251235&site=ehost-live>

Perselli, A., & Haglund, B. (2022). Barns perspektiv och barnperspektiv: en analys av utgångspunkter för fritidshemmets undervisning. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 2022. <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/2712>

Saar, T., Löfdahl, A., & Hjalmarsson, M. (2012). Kunskapsmöjligheter i svenska fritidshem. Nordisk Barnehageforskning, 5(1), *Nordisk barnehageforskning*, 2012-01-28, Vol.5 (1). <http://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/315/329>

Saar, T. (2014). Towards a new Pedagogy in the after-school setting. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(2), 254-270. <https://search-ebshost-com.ezproxy.ub.gu.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1029414&site=ehost-live>

Annan litteratur:

Boström, L., Orwehag, M. ., & Elvstrand , H. (2022). På spaning efter fritidshemmets didaktik. *Acta Didactica Norden*, 16(1) 1-27. <https://doi.org/10.5617/adno.8834>

Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Daidalos

Elvstrand, H. & Närvänen A-L (2019). Delaktighet i fritidshem - elevers och fritidslärares perspektiv. I H. Elvstrand, L. Lago och M. Simonsson (2019), *Fritidshemmets möjligheter. Att arbeta fritidspedagogiskt* (s. 141-159). Studentlitteratur

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Natur & Kultur.

Haglund, B. (2016). Fritidshemmets vardagspraktik i ett nytt diskursivt landskap. *Educare*, 2016:1, 64-85

Kane, E. (2017). Att ge leken utrymme, i A.S. Pihlgren, *Fritidshemmets didaktik* (s. 167-187). Studentlitteratur

- Lager, K. (2018). Att undervisa i fritidshem: Omsorg, lärande och utveckling i en helhet. *Educare*, 2018 (2) 51-68
- Lager, K. & Brännberg, I. (2022). *Fritidspedagogiskt arbete: en bok om metodik*. Studentlitteratur
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge Univ. Press.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Reviderad 2019. (2019). Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206>
- SFS 2010:800. *Skollag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Skolinspektionen. (2010, 22 april). *Kvalitet i fritidshem*. <https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-sstat/granskningsrapporter/tkg/2010/fritidshem/rapport-kvalitetfritidshem.pdf>
- Skolinspektionen. (2018, 29 januari). *Undervisning i fritidshemmet*. https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-sstat/granskningsrapporter/tkg/2018/fritidshem/fritidshem_rapport_2018.pdf
- Skolverket. (2014). *Allmänna råd med kommentarer för fritidshem*. (2014). Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/allmannarad/2014/allmannarad-for-fritidshem>
- Skolverket (2016). *Fritidshemmet: ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*. Stockholm: Skolverket. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/kommentarmaterial/2016/fritidshemmet>
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

7 Bilaga 1 - Söktester

Tabell 1, datum 20 april

<i>Söksträng i databas ERIC</i>	<i>Antal träffar</i>
Learning AND "after school" AND sweden	16 resultat
Learning AND "after school" OR educare OR "extended school" AND sweden	19 resultat
Learning AND "after school" OR educare OR "extended school" OR sweden OR Germany OR Denmark OR Norway OR Finland OR Island.	95 resultat
(learning OR language OR practice OR creativ*) AND ("after school" OR educare OR "extended school") AND (sweden OR Germany OR Denmark OR Norway OR Finland OR Island).	127 resultat
A, B, C, D AND child* OR educator OR pedagog	80 resultat, varav 53 är granskade

Nya strängar med flera synonymer, länder och begrepp ur det centrala innehållets fyra kategorier

Tabell 2

Block A, B, C, D (("educator" OR "leisure time educator" OR "after school educator" OR "leisure-time educator" OR "pedagog" OR "leisure time pedagog" OR "child*" OR "student" OR "adolescent" OR "pupil*")) AND ((activit* OR lesson* OR didactic* OR situated OR position OR "didactic position*" OR planned)) AND (("leisure time" OR "leisure-time" OR "after school" OR "after-school*" OR educare OR "extended school" OR program* OR "extended education" OR extended OR "leisure center")) AND ((Sweden OR Denmark OR Germany OR Norway OR Finland OR Island)) AND (learning OR democracy OR democrat* OR "community of practice" OR "communities of practice" OR language OR communication OR creativity OR estetic* OR natur* OR play OR outdoor*)	911 resultat varav 194 förekommer under rubriken "sweden" i kategorin "geography"
Variation i sista blocken: learning AND democracy OR (...) (("educator" OR "leisure time educator" OR "after school educator" OR "leisure-	554 resultat, varav 117 efter att markera "sweden" i kategorin "geography"

<p>time educator” OR “pedagog” OR “leisure time pedagog” OR “child*” OR “student” OR “adolescent” OR “pupil*”)) AND ((activit* OR lesson* OR didactic* OR situated OR position OR “didactic position*” OR planned)) AND ((“leisure time” OR “leisure-time” OR “after school” OR “after-school*” OR educare OR “extended school” OR program* OR “extended education” OR extended OR “leisure center”)) AND (learning AND democracy OR democrat* OR “community of practice” OR “communities of practice” OR language OR communication OR creativity OR estetic* OR natur* OR play OR outdoor*) AND ((Sweden OR Denmark OR Germany OR Norway OR Finland OR Island))</p>	
<p>Förkortad block B (i fetstil)</p> <p>((“educator” OR “leisure time educator” OR “after school educator” OR “leisure-time educator” OR “pedagog” OR “leisure time pedagog” OR “child*” OR “student” OR “adolescent” OR “pupil*”)) AND didactic* AND AB ((“leisure time” OR “leisure-time” OR “after school” OR “after-school*” OR educare OR “extended school” OR program* OR “extended education” OR extended OR “leisure center”)) AND (learning OR democracy OR democrat* OR “community of practice” OR “communities of practice” OR language OR communication OR creativity OR estetic* OR natur* OR play OR outdoor*)</p>	<p>296, 8 under kategorin “sweden”</p>

Tabell 3. TX står för i databasen ERIC 21 april

<p>TX after school AND TX didactic* AND TX (teach* OR lesson)</p>	<p>110 resultat</p>
<p>TX after school AND TX didactic* AND TX (teach*</p>	<p>106 resultat</p>
<p>TX (after school OR extended school OR after-school OR educare OR extracurricular OR leisure) AND TX didactic* AND teach*</p>	<p>129 resultat</p>
<p>TX (swedish school-age educare OR leisure* OR after school OR extended* OR</p>	<p>135 resultat, varav 6 faller under rubriken “sweden”</p>

educare) AND TX didactic* AND TX teach*	
((“educator” OR “leisure time educator” OR “after school educator” OR “leisure-time educator” OR “pedagog” OR “leisure time pedagog” OR “child*” OR “student” OR “adolescent” OR “pupil*”)) AND AB ((“leisure time” OR “leisure-time” OR “after school” OR “after-school*” OR educare OR “extended school” OR program* OR “extended education” OR extended OR “leisure center”)) AND (learning OR democracy OR democrat* OR “community of practice” OR “communities of practice” OR language OR communication OR creativity OR estetic* OR natur* OR play OR outdoor*) AND didactic*	296, varav 8 faller under rubriken “sweden”

Tabell 4 - sökning i ERIC 22 april

Vi försökte skärpa söksträngarna. Vi provar att söka synonymer separat för att färdigställa hur relevanta och förekommande begreppen är och förbättra vår PICO-design.

Block A: didactic* AND teach eller bara didactic*

Block B: "extended school" OR "school-age educare" OR "school age educare" OR "after school" OR "after-school" OR "leisure time centre" OR "leisure-time centre" OR educare OR leisure education

extended school AND didactic*	10 resultat varav 3 är markerade i “sweden”
“swedish school-age educare”	6 resultat (inga resultat i Education Research Complete)
educare	53 (45 i Education Research Complete)
“after school” eller “after-school”	1408 resultat (granskade, samma resultat angavs i Education Research Complete)
leisure-time centre AND didactic*	0 resultat
educare AND didactic*	1 resultat

